

IVAN KRASDEV

ΗΡΘΕ
ΤΟ ΑΥΡΙΟ
Ή ΑΚΟΜΑ;

ΠΩΣ Η ΠΑΝΔΗΜΙΑ
ΑΛΛΑΖΕΙ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΗΡΘΕ ΤΟ ΑΥΡΙΟ Ή ΑΚΟΜΑ;

Ivan Krastev

ΗΡΘΕ ΤΟ ΑΥΡΙΟ Ή ΑΚΟΜΑ;

Πώς η πανδημία αλλάζει την Ευρώπη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΗΡΘΕ ΤΟ ΑΥΡΙΟ Ή ΑΚΟΜΑ;

Τίτλος πρωτοτύπου: *Is It Tomorrow, Yet?*

Συγγραφέας: Ivan Krastev

Μετάφραση: Γιώργος Καράμπελας

Επιμέλεια-Διόρθωση: Βασιλική Αντωνάκη

© 2020 by Ivan Krastev

International Rights Management: Susanna Lea Associates

© 2020, Εκδόσεις Κυριάκος Παπαδόπουλος Α.Ε., για την ελληνική γλώσσα

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά τον Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Ιούλιος 2020

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

www.epbooks.gr

Καποδιστρίου 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής

τηλ.: 210 2816134, e-mail: info@epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

ISBN 978-960-484-590-3

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ο ΓΚΡΙΖΟΣ ΚΥΚΝΟΣ.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	49
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	75
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	85
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.....	87

*Στους Boris, Lilli και Svetoslav Bojilov,
και στην οικογένειά μου, τον Yoto, τη Niya και την Dessy,
για τις αξέχαστες εβδομάδες που ζήσαμε περνώντας μαζί
την καραντίνα και αναλογιζόμενοι την κρίση του κορονοϊού
που εξελισσόταν μπροστά στα μάτια μας.*

Ο ΓΚΡΙΖΟΣ ΚΥΚΝΟΣ

Υποθέτω ότι έχει συμβεί σε όλους μας: έρχεται μια στιγμή που συνειδητοποιείς ότι ζεις σε εκείνο το είδος δυστοπίας που φαντάζεται ο περισσότερος κόσμος. Μπορεί να νιώθεις ότι σε παρακολουθεί ο Μεγάλος Αδελφός ή ότι είσαι εγκλωβισμένος σε ένα είδος Matrix.

Ήταν Μάρτιος του 2020, και η δεύτερη εβδομάδα του εγκλεισμού μου λόγω της νόσου COVID-19, όταν ένας φίλος μου έστειλε μέσω e-mail ένα διασκεδαστικό διάγραμμα Βεν. Απεικόνιζε δώδεκα επάλληλους κύκλους, έναν για κάθε δημοφιλή δυστοπία. Υπήρχαν όλες οι διάσημες: το 1984, ο Θαυμαστός καινούριος κόσμος, η Ιστορία της πορφυρής δούλης, το Κουρδιστό πορτοκάλι και ο Άρχοντας των μυγών. Στο μικρό κομμάτι όπου τέμνονταν όλοι οι κύκλοι έγραφε: «Είστε εδώ». Και όντως, είμαστε εδώ – ζούμε όλους αυτούς τους εφιάλτες ταυτόχρονα. «Στα μισά του ταξιδιού της ζωής μας», έγραφε ο Δάντης στη *Θεία Κωμωδία*, «ξύπνησα μέσα σ' ένα σκοτεινό δάσος όπου το μονοπάτι είχε χαθεί».

«Το πρώτο πράγμα που έφερε η πανούκλα στην πόλη μας ήταν εξορία», παρατηρεί ο αφηγητής στην *Πανούκλα* του Καμί, και στις μέρες μας μάλλον καταλαβαίνουμε τι εννο-

ούσε. Μια κοινωνία σε καραντίνα είναι στην κυριολεξία μια «κλειστή κοινωνία». Οι άνθρωποι σταματούν να εργάζονται, σταματούν να βλέπουν φίλους και συγγενείς, σταματούν να οδηγούν, βάζουν τη ζωή τους σε αναμονή.

Το μόνο πράγμα που δεν μπορούμε να σταματήσουμε να κάνουμε είναι να μιλάμε για τον ιό που απειλεί να αλλάξει τον κόσμο μας για πάντα. Είμαστε φυλακισμένοι στα σπίτια μας, στοιχειωμένοι από τον φόβο, την ανία, την παράνοια. Αγαθοεργές (και όχι τόσο αγαθοεργές) κυβερνήσεις παρακολουθούν στενά πού πάμε και ποιους συναντάμε, αποφασισμένες να μας προστατεύσουν από την απερισκεψία, τη δική μας και των συμπολιτών μας. Οι περίπατοι στο πάρκο χωρίς άδεια τιμωρούνται με πρόστιμα ή φυλάκιση, ενώ η επαφή με άλλους ανθρώπους έχει γίνει απειλή για την ίδια την ύπαρξή μας. Ένα αυθόρμητο άγγιγμα ισοδυναμεί με προδοσία. Όπως παρατηρούσε ο Καμί, η πανούκλα έσβηνε τη «μοναδικότητα της ζωής του καθενός», καθώς ενίσχυε την επίγνωση όλων για την τρωτότητά τους και την αδυναμία τους να σχεδιάσουν το μέλλον.¹ Ύστερα από μια επιδημία, όλοι όσοι ζουν ακόμα είναι επιζώντες.

Πόσο θα κρατήσει όμως η ανάμνηση αυτού του πρωτόγνωρου κοινωνικού πειράματος; Μήπως σε μερικά χρόνια θα το σκεφτόμαστε σαν ένα είδος μαζικής παραίσθησης που προκλήθηκε από «μια έλλειψη χώρου την οποία αναπλήρωνε ένα πλεόνασμα χρόνου», όπως περιέγραψε κάποτε ο ποιητής Ιωσήφ Μπρόντσκι τη ζωή του φυλακισμένου;

Η πανδημία της νόσου COVID-19 αποδείχθηκε ένα κλασικό «συμβάν γκρίζου κύκνου»: ένα γεγονός που, αν και εί-

ναί πολύ πιθανό να συμβεί και μπορεί να φέρει τα πάνω κάτω στον κόσμο μας, συνοδεύεται από ένα τεράστιο σοκ όταν τελικά συμβαίνει. Το 2004, το Εθνικό Συμβούλιο Πληροφοριών των ΗΠΑ προέβλεψε ότι «είναι μόνο ζήτημα χρόνου να εμφανιστεί μια νέα πανδημία, όπως ο ιός της γρίπης του 1918-1919, που σκότωσε, σύμφωνα με υπολογισμούς, 20 εκατομμύρια ανθρώπους σε όλο τον κόσμο», καθώς και ότι ένα τέτοιο συμβάν θα μπορούσε «να σταματήσει τα διεθνή ταξίδια και το παγκόσμιο εμπόριο για παρατεταμένο χρονικό διάστημα, κάνοντας τις κυβερνήσεις να δαπανήσουν τεράστια ποσά για τα καταβεβλημένα συστήματα υγείας των χωρών τους».² Σε μια ομιλία του στο TED το 2015, ο Μπιλ Γκέιτς όχι μόνο προέβλεψε μια παγκόσμια επιδημία από έναν άκρως μολυσματικό ιό, αλλά και μας προειδοποίησε ότι είμαστε απροετοίμαστοι απέναντί της. Το Χόλιγουντ μας έδωσε τις δικές του «προειδοποιήσεις» μέσω των υπερπαραγωγών του. Δεν είναι τυχαίο όμως ότι δεν υπάρχουν γκρίζοι κύκνοι στη *Λίμνη των κύκνων*: οι «γκρίζοι κύκνοι» συμβολίζουν κάτι προβλέψιμο, κι ωστόσο αδιανόητο.

Αν και στην πραγματικότητα οι μεγάλες επιδημίες δεν είναι τόσο σπάνια φαινόμενα, για κάποιο λόγο η έλευσή τους πάντα μας αιφνιδιάζει. Αναστατώνουν τον κόσμο μας περίπου όπως οι πόλεμοι και οι επαναστάσεις, παρόλο που δεν σφραγίζουν τη συλλογική μας μνήμη όπως αυτά. Στο θαυμαστό της βιβλίο *Pale Rider* (Ο χλωμός καβαλάρης), η Βρετανίδα συγγραφέας επιστημονικών βιβλίων Λόρα Σπίνι υποστηρίζει ότι η ισπανική γρίπη ήταν το τραγικότερο συμβάν του 20ού αιώνα αλλά σήμερα έχει ως επί το πλείστον ξεχαστεί. Έναν

αιώνα πριν, η πανδημία έπληξε το ένα τρίτο του παγκόσμιου πληθυσμού, 500 εκατομμύρια ανθρώπους. Από το πρώτο καταγεγραμμένο κρούσμα, στις 4 Μαρτίου 1918, μέχρι το τελευταίο, τον Μάρτιο του 1920, η πανδημία σκότωσε 50 με 100 εκατομμύρια ανθρώπους. Με όρους ανθρώπινων απωλειών από ένα μεμονωμένο συμβάν, ξεπερνούσε τόσο τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (17 εκατομμύρια νεκροί) όσο και τον Β΄ Παγκόσμιο (60 εκατομμύρια νεκροί), ενώ ενδέχεται να σκότωσε τόσους ανθρώπους όσους και οι δύο αυτοί πόλεμοι μαζί. Κι όμως, όπως παρατηρεί η Σπίνι, «όταν μας ρωτούν ποια ήταν η μεγαλύτερη καταστροφή του 20ού αιώνα, σχεδόν κανείς μας δεν απαντά η ισπανική γρίπη».³ Ακόμα πιο εντυπωσιακό είναι ότι μέχρι και οι ιστορικοί έχουν ξεχάσει αυτή την επιδημία. Το 2017, το Worldcat, ο μεγαλύτερος κατάλογος βιβλιοθηκών στον κόσμο, περιείχε γύρω στα 80.000 βιβλία για τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (σε πάνω από σαράντα γλώσσες), αλλά μετά βίας 400 για την ισπανική γρίπη (σε πέντε γλώσσες). Πώς είναι δυνατόν για μια επιδημία που σκότωσε τουλάχιστον πέντε φορές περισσότερους ανθρώπους απ' ό,τι ο Α΄ Παγκόσμιος να έχουν γραφτεί διακόσιες φορές λιγότερα βιβλία; Γιατί θυμόμαστε τους πολέμους και τις επαναστάσεις αλλά ξεχνάμε τις πανδημίες, παρόλο που οι τελευταίες μεταβάλλουν τις οικονομίες, τις πολιτικές, τις κοινωνίες και την αστική αρχιτεκτονική μας εξίσου ριζικά;

IVAN KRASTEV

ΗΡΘΕ ΤΟ ΑΥΡΙΟ Ή ΑΚΟΜΑ;

Τι θα επιφέρει, άραγε, η πανδημία που ζούμε σε συλλογικό και θεσμικό επίπεδο; Μια ριζική αναθεώρηση του εθνικισμού και των αντιλήψεών μας για το «οικείο» και το «ξένο»; Την προσδοκώμενη μετάλλαξη της παγκόσμιας οικονομίας; Τη συνολική αναδιάταξη της σχέσης ελευθερίας και ασφάλειας; Τον νέο ρόλο της ενωμένης Ευρώπης ή μια δραματική ενίσχυση των εθνών-κρατών;

Με την πανδημία του κορονοϊού σε πλήρη εξέλιξη, ο Ivan Krastev αναλογίζεται εν θερμώ τις συνέπειες που θα έχει για όλους μας, και ειδικά για την Ευρώπη και τους θεσμούς της, η πρωτοφανής υγειονομική κρίση των ημερών μας. Συνδυάζοντας, όπως συνηθίζει, το πάθος της πολιτικής σκέψης με τη νηφαλιότητα μιας σκέψης που εκτείνεται αβίαστα από τη δημοσιογραφία και τη λογοτεχνία μέχρι τη φιλοσοφία και τις επιστήμες, ο Krastev θέτει επί τάπητος τα πιο φλέγοντα ζητήματα της πανδημίας.

Άμεσος όσο και στοχαστικός, απαλλαγμένος από ρηχές κοινοτοπίες και επιτηδευμένες αφαιρέσεις, ο λόγος του Krastev αποδεικνύεται ανεκτίμητο βοήθημα για όποια και όποια θέλει να διαπεράσει το σκοτάδι του καιρού μας και να αντιληφθεί τις σημερινές προκλήσεις στις σωστές διαστάσεις τους.

**ΓΙΑΤΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΔΕΝ ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΠΟΤΕ
ΠΙΑ Ο ΙΔΙΟΣ ΜΕΤΑ ΤΗ ΝΟΣΟ COVID-19**

ISBN 978-960-484-590-3

9 789604 845903

Κωδ. μηχ/σης 25.166

www.epbooks.gr